

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΝΟΜΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ

ΜΑΘΗΜΑ : ΑΤΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΑΝΔΡΕΑΣ Γ. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

«Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ»

Α.Μ : 1340200200842

ΟΝΟΜΑ: ΚΑΣΙΩΤΗ Ι. ΕΙΡΗΝΗ- ΑΡΓΥΡΩ.

ΜΑΙΟΣ 2005

ΑΘΗΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Καινοτομία του συντακτικού νομοθέτη του 1975 αποτελεί και η με το άρθρο 9 παρ. 1 εδ.β' του Συντάγματος ρητή κατοχύρωση του απαραβίαστου της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του ατόμου. Η νέα αυτή συνταγματική διάταξη καλύπτει όλες τις πλευρές της ιδιωτικής σφαίρας, εκτός από το άσυλο της κατοικίας και την ελευθερία της επικοινωνίας αφενός και την ελευθερία της θρησκευτικής συνειδήσεως αφετέρου, που κατοχυρώνονται από ειδικές διατάξεις¹. Η ιδιωτική ζωή (ή ιδιωτικός βίος) αντιπαρατάσσεται στην δημόσια ζωή (ή δημόσιο βίο), δηλαδή στην κοινωνική ή επαγγελματική ζωή, στο βαθμό που συμπεριλαμβάνει τις σχέσεις του ατόμου με ανοικτό καταρχήν κύκλο προσώπων ή αποσκοπεί να επηρεάσει τα κοινά ή δημόσια πράγματα. Ιδιωτική ζωή, αντιθέτως, είναι εκείνη που περιορίζεται στο ίδιο το άτομο, την οικογένεια και τον στενό κύκλο των φίλων και γνωστών του.

Ο ιδιωτικός βίος είναι μια από τις εκφάνσεις της προσωπικότητας που απολαμβάνουν ιδιαίτερης συνταγματικής κατοχύρωσης. Χαρακτηριστικό του δικαιώματος επί του ιδιωτικού βίου είναι ότι, ενώ πηγάζει από το δικαίωμα πλαίσιο της προσωπικότητας, περιλαμβάνει και αυτό μια σειρά εννόμων αγαθών, τα οποία, σε άλλες έννομες τάξεις ανάγονται σε αυτοτελή δικαιώματα, όπως το δικαίωμα της ανωνυμίας και το δικαίωμα της εξωτερικής εικόνας ζωής². Ως προσβολές του ιδιωτικού βίου, θεωρούνται οι επεμβάσεις με τις οποίες παραβιάζονται τα όρια της προσωπικής και αποκλειόμενης από τη δημοσιότητα πλευράς του βίου, όπως η συστηματική παρακολούθηση, η υποκλοπή ιδιωτικών συζητήσεων μέσω τεχνικών εγκαταστάσεων κάθε είδους, η μυστική φωτογράφιση σε ιδιωτικούς χώρους, η αποκάλυψη πτυχών της ιδιωτικής ζωής από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, άρα και από το νεότερο και πιο εξελιγμένο μέσο μαζικής επικοινωνίας, το Ιντερνετ.

Σκοπός της εργασίας που ακολουθεί, συμπεριλαμβανομένης της ανάπτυξης της ιδιωτικής ζωής και της ελευθερίας του τύπου, είναι η ανάπτυξη του προβλήματος που προκύπτει, από τη φαινομενική κυρίως σύγκρουση του δικαιώματος της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής με την ελευθερία του τύπου, με συνέπεια την ανάγκη να περιοριστεί το ένα από τα δύο αυτά συνταγματικά δικαιώματα. Από την μια πλευρά η ελευθερία του τύπου, ως επιμέρους μορφή εκδήλωσης της εν γένει ελευθερίας της έκφρασης και από την άλλη πλευρά το απαραβίαστο της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του ατόμου, δημιουργούν δύο άξονες ισχυρούς, αυτόνομους, αλλά και ταυτόχρονα αλληλένδετους. Η σύγκρουση αυτή μεταξύ των δύο αυτών δικαιωμάτων, μπορεί να λυθεί μόνο με μια στάθμιση των δύο εννόμων αγαθών. Η οποία είναι δυνατή μόνο σε επίπεδο κάποιας εξειδικεύσεως.

---

¹ Δαγτόγλου Π.Δ., Συνταγματικό Δίκαιο- Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Εκδόσεις Σάκκουλα, 1991 Αθήνα-Κομοτηνή, σελ.272

² Καράκωστας Ι, Προστασία της ιδιωτικότητας στην κοινωνία της πληροφορίας, ΔιΜΕΕ 1/2004- Έτος 1^ο, σελ. 54

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....2

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ ΚΑΙ Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ

A) Ο τύπος και η έννοια αυτού.....4-6

B) Το περιεχόμενο της ελευθερίας του τύπου.....6-9

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ : ΦΟΡΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ.....9

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ

A) Γενικοί.....9-11

B) Ειδικοί.....11-12

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: Η ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΟ ΑΠΑΡΑΒΙΑΣΤΟ ΑΥΤΗΣ

A) Ορισμός.....13-15

B) Θεμελίωση του δικαιώματος..... 15-16

Γ) Φορείς του δικαιώματος και περιορισμοί αυτού..... 16-17

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

A) Ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας και ελευθερία του τύπου στο πεδίο του αστικού δικαίου.....17-18

B) Ιδιωτική ζωή και τύπος. Σύγκρουση ή συμβίωση;.....18-20

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....21

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....22

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ.....23

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ ΚΑΙ Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ.

α) Ο τύπος και η έννοια αυτού.

Στην ελευθερία του τύπου και την προστασία του, αναφέρεται το άρθρο 14 του Συντάγματος, όπου στην πρώτη παράγραφο του θεσπίζεται η ελευθερία της πνευματικής κίνησης, ενώ στην παράγραφο δύο διακηρύσσεται η αρχή της ελευθερίας του τύπου. Στις δύο αυτές διατάξεις θεμελιώνεται η διάκριση μεταξύ του ατομικού δικαιώματος του «εκφράζεσθαι δια του τύπου», και της θεσμικής εγγυήσεως της «ελευθερίας του τύπου», ως συστατικού στοιχείου του δημοκρατικού πολιτεύματος. Χωρίς αυτή τη διάκριση, η διάταξη αυτή θα ήταν περιττή και ακατανόητη επανάληψη της πρώτης. Το ατομικό δικαίωμα της ελευθερίας του τύπου υπόκειται στους περιορισμούς του Συντάγματος, είναι όμως απαλλαγμένο από νομικά καθήκοντα, ενώ η θεσμική εγγύηση του τύπου συνδέεται με καθήκοντα και κατευθύνεται προς ορισμένους σκοπούς³. Μέσω της θεσμικής εγγυήσεως παρέχεται συνταγματική κατοχύρωση του τύπου λόγω της αποστολής και των σκοπών του θεσμού που αποτελούν προστατευόμενο από το Σύνταγμα δημόσιο συμφέρον. Στις «ενεργητικά» διατυπωμένες αυτές διατάξεις αντιστοιχεί το «παθητικό» δικαίωμα του ατόμου και του πολίτη να προμηθεύεται και να διαβάζει ελεύθερα τον τύπο⁴. Στο συνταγματικό κείμενο, το δικαίωμα των πολιτών για πλουραλιστική πληροφόρηση, θεμελιώνεται στο άρθρο 14 παρ. 1, βασικός σκοπός του οποίου είναι η διασφάλιση της ελεύθερης κυκλοφορίας των ιδεών και των πληροφοριών. Είναι φανερό βέβαια, ότι η αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των ιδεών και των πληροφοριών, πραγματοποιείται τόσο αποτελεσματικότερα, προς όφελος όχι μόνο των πληροφορούντων, αλλά και των πληροφορουμένων, όσο αριθμητικά περισσότερες, ανεξάρτητες και ανταγωνιστικές μεταξύ τους, είναι οι πηγές πληροφόρησης⁵.

Ιστορικά, ελευθερία του τύπου σημαίνει κυρίως την ελευθερία του πολιτικού τύπου από τη λογοκρισία και την προηγούμενη διοικητική άδεια. Η ελευθερία του τύπου ήταν άγνωστη κατά τους πρώτους αιώνες μετά την ανακάλυψη της τυπογραφίας (γύρω στο 1436). Για πρώτη φορά ολοκληρώθηκε πριν από τριακόσια περίπου χρόνια στην Αγγλία και διακηρύχθηκε στο τέλος του 18^{ου} αιώνα από την αμερικανική και έπειτα από την γαλλική επανάσταση. Από τότε ο τύπος εξελίχθηκε σε μεγάλο βαθμό, τόσο στη δομή, όσο και στη μορφή του. Το τετρασέλιδο ή και απλώς δισέλιδο έντυπο των αρχών του δέκατου ένατου αιώνα, που το έγραφαν, το τύπωναν και το μοίραζαν σε μερικές εκατοντάδες ανθρώπους, αντικαταστάθηκε σήμερα από τεράστια συγκροτήματα τύπου που απασχολούν χιλιάδες ανθρώπων και έχουν κύκλο εργασιών που ανέρχεται σε τεράστια ποσά. Βέβαια από την εποχή των πρώτων διακηρύξεων της ελευθερίας του, έχει υποστεί βαθιές οικονομικές, τεχνικές, αλλά και ιδεολογικές μεταμορφώσεις. Ο κύκλος των αναγνωστών του άλλαξε ποιοτικά και ποσοτικά. Εξάλλου, δεν είναι πλέον το μόνο μέσο μαζικής επικοινωνίας. Η ραδιοφωνία και η

³ Δαγτόγλου Π, Τύπος και Σύνταγμα, 1989, σελ. 32

⁴ Δαγτόγλου Π.Δ Συνταγματικό Δίκαιο, όπ, σελ 557

⁵ Ανθόπουλος Χ, Νέες διαστάσεις των θεμελιωδών δικαιωμάτων, Εκδόσεις Σάκκουλα 2001, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, σελ 17

τηλεόραση έχουν λάβει τεράστιες διαστάσεις για την φιλελεύθερη δημοκρατία. Στην Ελλάδα η ελευθερία του τύπου αναγνωρίστηκε για πρώτη φορά με τον Νόμο της Επιδαύρου του 1823 (παρ. η') , με την επιφύλαξη της μη προσβολής της χριστιανικής θρησκείας και της ηθικής, καθώς και της αποφυγής κάθε προσωπικής ύβρης, και ανάλογες ήταν και οι σχετικές διατάξεις του Πολιτικού Συντάγματος της Ελλάδας του 1827 (άρθρο 26), που απαγόρευε επίσης, όπως αργότερα και το Ηγεμονικό του 1832 (άρθρα 50 και 51), την λογοκρισία⁶. Το Σύνταγμα του 1844, εμπνεόμενο από το βελγικό του 1831, διακήρυξε την ελευθερία του τύπου και απαγόρευσε την λογοκρισία, καθώς και την εγγυοδοσία των εφημερίδων, ενώ το Σύνταγμα του 1864 ήταν περισσότερο φιλελεύθερο, απαγορεύοντας γενικά κάθε προληπτικό μέτρο και περιορίζοντας στο ελάχιστο τις περιπτώσεις επιβολής του κυριότερου κατασταλτικού μέτρου, δηλαδή της κατάσχεσης. Από το Σύνταγμα του 1911, οι σχετικές με την άσκηση της ελευθερίας του τύπου διατάξεις άρχισαν να γίνονται περισσότερο εκτενείς και να εισάγονται διάφοροι περιορισμοί , που έγιναν πολύ σπουδαιότεροι στο Σύνταγμα του 1952. Το ισχύον Σύνταγμα του 1975, διατήρησε βασικά τη δύσπιστη και περιοριστική διατύπωση του άρθρου 14 του συντάγματος του 1952. Η μόνη διάταξη που δεν επανέλαβε ήταν εκείνη που επέτρεπε τη λήψη δια νόμου ιδιαίτερων κατασταλτικών μέτρων «προς καταπολέμησιν της επικινδύνου εις το ήθος της νεότητος φιλολογίας».

Ο όρος τύπος, χρησιμοποιείται με δύο έννοιες, την ευρεία και την στενή. Τύπος υπό ευρεία έννοια, είναι κάθε προϊόν μηχανικού ή χημικού ή φυσικοχημικού μέσου που είναι ικανό για την παραγωγή μεγάλου αριθμού όμοιων κειμένων, εικόνων, παραστάσεων ή συμβόλων, επάνω σε χαρτί ή άλλα ύλη (ύφασμα, μέταλλο, γυαλί, ξύλο κλπ). Τύπος υπό στενή έννοια, είναι το προϊόν της τυπογραφίας. Τέλος, με τον όρο τύπος χαρακτηρίζονται μερικές φορές και οι εγκαταστάσεις ή γενικότερα τα μέσα, χάρις στα οποία γίνεται δυνατή η σε μεγάλο αριθμό παραγωγή των όμοιων κειμένων, εικόνων, κλπ. Επίσης ο όρος τύπος μπορεί να γίνει αντιληπτός με δύο έννοιες την υποκειμενική και την αντικειμενική. Με την υποκειμενική έννοια τύπος είναι το υποκείμενο της παραγωγής των εντύπων. Με την έννοια αυτή χρησιμοποιεί το Σύνταγμα τον όρο τύπος στο άρθρο 14 παρ. 2, όταν ορίζει ότι ο τύπος είναι ελεύθερος. Με την αντικειμενική έννοια, τύπος είναι το προϊόν του τύπου με υποκειμενική έννοια. Με την έννοια αυτή ο τύπος ταυτίζεται με το έντυπο. Με την έννοια αυτή τύπος είναι το φύλο της εφημερίδας, το τεύχος του περιοδικού κλπ. Το Σύνταγμα χρησιμοποιεί τον όρο τύπο με την αντικειμενική του έννοια στο άρθρο 14 παρ. 1, όπου ο τύπος γίνεται αντιληπτός ως μέσο στοχασμών. Τύπος γενικότερα σημαίνει το αποτύπωμα που αφήνει κάποιο κτύπημα και κατ' επέκταση το αποτύπωμα κάποιας εικόνας ή γράμματος ή παράστασης. Τύπος γενικότερα σημαίνει το αποτύπωμα, το ίχνος⁷.

Τα γενικότερα, λοιπόν, χαρακτηριστικά που συνθέτουν τον τύπο είναι τα εξής: α) το προϊόν, (η ύλη του προϊόντος είναι αδιάφορη), β) θα πρέπει να έχει παραχθεί από μέσο μαζικής παραγωγής. Δεν μας ενδιαφέρει ο αριθμός των παραχθέντων, αλλά ότι το μέσο , έχει την ικανότητα παραγωγής μεγάλου αριθμού όμοιων αντιτύπων. Για παράδειγμα, τα χειρόγραφα, όσο μεγάλα και

⁶ Γεωργακόπουλος Κ, Επιτομή Συνταγματικού Δικαίου, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2001, σελ. 540

⁷ Δημητρόπουλος Α Συνταγματικά Δικαιώματα, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου Τόμος III, 1^η έκδοση 2004 Αθήνα, σελ.271

να είναι ο αριθμός τους, δεν μπορούν να χαρακτηρισθούν σαν «τύπος», επειδή δεν χρησιμοποιείται μηχανικό, χημικό ή φυσικοχημικό μέσο για την παραγωγή τους⁸. Αυτό το υλικό προϊόν, συνιστά τύπο, εφόσον περιέχει αντικειμενικά ή υποκειμενικά μήνυμα, του οποίου επιδιώκεται η διάδοση. Έτσι ο όρος «τύπος», περιλαμβάνει όχι μόνο την τυπογραφία, αλλά και τη λιθογραφία, τη φωνογραφία και γενικά κάθε μηχανικό ή χημικό μέσο με το οποίο επιτυγχάνεται η παραγωγή μεγάλου αριθμού αντιτύπων, γραπτών κειμένων, εικόνων κλπ, σε χαρτί, ύφασμα, μέταλλο, πλαστικό, γυαλί, ή άλλη ύλη. Έτσι άλλωστε το αντιλαμβάνεται και ο κοινός νομοθέτης. (άρθρο 1 Α.Ν. 1092/1938 «περί Τύπου»)⁹.

Β) Το περιεχόμενο της ελευθερίας του τύπου

Η ελευθερία του τύπου που προστατεύει το άρθρο 14 του Συντάγματος, καταλαμβάνει όλα τα στάδια, από την προετοιμασία της έκδοσης του εντύπου έως και την ανάγνωση του από το κοινό. Δηλαδή στο άρθρο αυτό κατοχυρώνεται, αφενός το δικαίωμα κάθε πολίτη να εκδίδει και να κυκλοφορεί ελεύθερα έντυπα και αφετέρου το δικαίωμα επίσης κάθε πολίτη να πληροφορείται και να ενημερώνεται τακτικά και ελεύθερα για κάθε πολιτικό και κοινωνικό εν γένει ζήτημα που τον ενδιαφέρει¹⁰. Ειδικότερα, περιλαμβάνει: α) την ελευθερία εκδόσεως, β) την ελευθερία συντάξεως, γ) την ελευθερία εκτυπώσεως, δ) την ελευθερία κυκλοφορίας, ε) και την ελευθερία άσκησης επαγγελματιών του τύπου. Καταρχάς, ελευθερία έκδοσης υπάρχει όταν κάθε άτομο είναι ελεύθερο να εκδίδει οποιοδήποτε έντυπο, χωρίς να απαιτείται η συνδρομή στο πρόσωπο του ορισμένων προσόντων ή να εξαρτάται η έκδοση από την άδεια οποιασδήποτε αρχής. Την ελευθερία αυτή κατοχυρώνει κατά βάση το ισχύον Σύνταγμα με το άρθρο 14 παρ.2 εδ, β' που ορίζει ότι η «η λογοκρισία και κάθε άλλο προληπτικό μέτρο απαγορεύονται». Συνεπώς, απαγορεύεται η οποιαδήποτε θέσπιση προσόντων ή προϋποθέσεων για την έκδοση εντύπων, π.χ είναι απαράδεκτη η απαίτηση ελληνικής ιθαγένειας για τον εκδότη. Επίσης, δεν επιτρέπεται η άδεια ή η εγγυοδοσία ή κάθε άλλο προληπτικό μέτρο για την έκδοση εντύπου, π.χ η προηγούμενη αστυνομική άδεια, είναι αντισυνταγματική κατά τη νομοθεσία του Α.Π. Δεν απαγορεύεται όμως, η θέσπιση υποχρεώσεως αναγγελίας εκδόσεως του εντύπου για στατιστικούς απλώς λόγους. Το Σύνταγμα προβλέπει στο άρθρο 14 παρ. 9 την γνωστοποίηση των μέσων χρηματοδότησης των εφημερίδων και περιοδικών, αλλά ο εκτελεστικός του Συντάγματος νόμος, δεν έχει μέχρι τώρα εκδοθεί. Επίσης στην παρ. 8 του

⁸ Στο παρελθόν είχε γεννηθεί ζήτημα κυρίως στην Γερμανία, για το αν ο κινηματογράφος υπάγεται ή όχι στην έννοια του τύπου, ώστε να απολαμβάνει τη σχετική συνταγματική προστασία. Ορισμένοι υποστήριζαν, ότι οι εικόνες που προβάλλονται με την κινηματογραφική μηχανή αποτελούν τύπο, ενώ άλλοι είχαν την γνώμη ότι ο κινηματογράφος εξομοιώνεται με θεατρική παράσταση. Η διαφωνία όμως αυτή είναι για την Ελλάδα χωρίς πρακτική σημασία, αφού σύμφωνα με το άρθρο 15 παρ.1, οι προστατευτικές για τον τύπο συνταγματικές διατάξεις δεν επεκτείνονται και στον κινηματογράφο. Γεωργακόπουλος Κ, Επιτομή Συνταγματικού Δικαίου. Εκδόσεις Σάκκουλα 2001, σελ.541.

⁹ Χρυσόγονος Κ. Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 2^η Αναθεωρημένη έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα 2002 Αθήνα σελ, 283

¹⁰ Παραράς Π, Σύνταγμα 1975 – Corpus I, άρθρα 1-50, Εκδόσεις Σάκκουλα 1982 Αθήνα-Κομοτηνή σελ. 217

άρθρου 14 προβλέπεται η έκδοση νόμου (αν και δεν έχει εκδοθεί ακόμα) που θα καθορίζει τις προϋποθέσεις και τα προσόντα του δημοσιογραφικού επαγγέλματος, αλλά όχι και του εκδότη του εντύπου.

Ελευθερία συντάξεως σημαίνει καταρχάς ελευθερία συγκεντρώσεως της ύλης. Το άρθρο 14 δεν κατοχυρώνει αξίωση του τύπου προς παροχή πληροφοριών από τις δημόσιες υπηρεσίες. Όμως από τις διατάξεις των άρθρων 14 παρ.2 και 16 παρ. 1 του Συντάγματος και από τις γενικές αρχές λειτουργίας του Δημοκρατικού πολιτεύματος, συνάγεται ότι το κράτος έχει υποχρέωση να παρέχει στους πολίτες πληροφορίες για θέματα του δημόσιου βίου, αλλά η υποχρέωση αυτή του κράτους, δεν θεμελιώνει αγωγήμο δικαίωμα για την πληροφόρηση των πολιτών. Σχετικό είναι και το άρθρο 10 παρ.3 του Συντάγματος και το άρθρο 16 του ν. 1599/86. Από την ελευθερία συγκεντρώσεως της ύλης συνάγεται το ανεπίτρεπτο οποιασδήποτε διακρίσεως μεταξύ των εφημερίδων, όπως π.χ της απαγορεύσεως σε ορισμένους δημοσιογράφους ή τους συντάκτες ορισμένων εφημερίδων να συμμετέχουν σε συνέντευξη τύπου που παραχωρεί υπουργός ή εκπρόσωπος της κυβέρνησης¹¹. Οι δημοσιογράφοι έχουν αξίωση προσβάσεως σε όλες τις δημόσια προσιτές ιδιωτικές συγκεντρώσεις, αλλά σε περίπτωση περιορισμένου αριθμού θέσεων είναι θεμιτή μια επιλογή με αντικειμενικά κριτήρια. Σχετικά με το δημοσιογραφικό απόρρητο στο ελληνικό δίκαιο δεν υπάρχει ρητή διάταξη. Κατά τον Α.Π δεν υπάρχει απαγόρευση, αλλά αντίθετα υποχρέωση των δημοσιογράφων να καταθέτουν ως μάρτυρες.

Στην ελευθερία εκτυπώσεως συμπεριλαμβάνονται οι εξής επιμέρους ελευθερίες: η ελευθερία επιλογής σχήματος, επιφάνειας, εκδόσεως και αριθμού αντιτύπων του εντύπου, καθώς και η ελευθερία επιλογής μεθόδου και προσωπικού εκτυπώσεως. Η παλιά ακολουθούμενη τακτική του κράτους να παρέχει ατελώς χαρτί στις εφημερίδες που είχαν ορισμένες διαστάσεις και σχήμα είναι αντισυνταγματική και καταργήθηκε με την ΦΠΑ που αποτελεί κοινοτικό έσοδο. Η ελευθερία αυτή προϋποθέτει ότι θα είναι καταρχήν ελεύθερη η ίδρυση τυπογραφείων (ώστε να μην εξαρτάται από την ανεξέλεγκτο κρίση της αρχής), καθώς και ότι θα είναι ελεύθερη η άσκηση του επαγγέλματος του τυπογράφου. Όμως δεν μπορεί να θεωρηθεί αντισυνταγματική η εξάρτηση της ίδρυσης τυπογραφείου από τη συνδρομή ορισμένων συνθηκών υγιεινής για την προστασία των εργαζομένων σε αυτό, αλλά ούτε και η θέσπιση γενικών προσόντων για την άσκηση του επαγγέλματος του τυπογράφου, όπως είναι η συμπλήρωση ελάχιστου ορίου ηλικίας, επειδή το επάγγελμα είναι ανθυγιεινό. Αντίθετα, αντισυνταγματική πρέπει να θεωρηθεί η δημιουργία κλειστού επαγγέλματος τυπογράφων, επειδή μπορεί να απολήξει στην έμμεση παρεμπόδιση της έκδοσης εντύπων χάρις στην έλλειψη αρκετού αριθμού τυπογράφων¹².

Η ελευθερία κυκλοφορίας και διανομής των εντύπων είναι απαραίτητη για να μπορούν να διαδοθούν οι ιδέες, γνώμες και στοχασμοί που περιέχονται σε αυτά. Το έντυπο τυπώνεται για να διατεθεί, να κυκλοφορήσει. Χωρίς την ελευθερία κυκλοφορίας, η ελευθερία του τύπου στερείται πρακτικού

¹¹ Δαγτόγλου Π, Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα Α', 2^η Αναθεωρημένη έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2005, Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 578

¹² Γεωργακόπουλος Κ. Επιτομή Συνταγματικού Δικαίου, Εκδόσεις Σάκκουλα 2001, σελ. 542

περιεχομένου. Είναι χαρακτηριστικό ότι, και όπου το Σύνταγμα επιτρέπει κατ' εξαίρεση την κατάσχεση εντύπου, περιορίζει την εξαίρεση αυτή στον χρόνο μετά την κυκλοφορία του εντύπου¹³. Ελευθερία κυκλοφορίας σημαίνει αρχικά, ελευθερία αποστολής, ε οποιονδήποτε τρόπο από τον τόπο παραγωγής στον τόπο πωλήσεως. Η αποστολή αυτή γίνεται είτε με ίδια μέσα, είτε με ταχυδρομείο ή άλλες μεταφορικές επιχειρήσεις, είτε με ειδικά πρακτορεία τύπου. Ως προς τα τελευταία πρέπει να σημειώσουμε ότι η ίδρυση τους πρέπει να είναι ελεύθερη, δεν έχει υποχρέωση να τα χρησιμοποιεί ο τύπος, δεν επιτρέπεται να επιβληθούν περιορισμοί στα πρακτορεία που να συνεπάγονται έμμεσα παραπέρα περιορισμούς στον de facto αναγκασμένο να τα χρησιμοποιεί. Επίσης η ελευθερία αυτή, σημαίνει ελευθερία πωλήσεως. Ως προς την πώληση, η νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, κατέληξε στο ότι ο καθορισμός της τιμής των εφημερίδων αποτελεί ουσιώδες στοιχείο του δικαιώματος για έκδοση εφημερίδας και δεν επιδέχεται νομοθετική παρέμβαση, η οποία θα αναιρούσε στην πραγματικότητα το δικαίωμα¹⁴. Έτσι οι μεν εκδότες έχουν ατομικό δικαίωμα να καθορίζουν ελεύθερα την τιμή πώλησης των εφημερίδων τους, και οι πολίτες έχουν επίσης ατομικό δικαίωμα να επιλέγουν για την πληροφόρησή τους την εφημερίδα της προτίμησής τους, κατά συνεκτίμηση και του παράγοντα της τιμής. Πλην όμως, δεν αποκλείεται, εν όψει των σύγχρονων προβλημάτων που είναι πολύπλοκα και τα οποία συνάπτονται προς την λειτουργία του όλου θεσμού της ελευθεροτυπίας, η ρυθμιστική παρέμβαση του κράτους στη διαδικασία διαμορφώσεως της τιμής πώλησης των εφημερίδων, εφόσον αυτή όχι μόνο δεν πλήττει την ελευθεροτυπία, αλλά αντιθέτως συμβάλλει στην προστασία και την προαγωγή της¹⁵. Συνεπώς δεν κωλύεται από την συνταγματική αυτή διάταξη ο κοινός νομοθέτης είτε να ρυθμίσει ευθέως δια τυπικού νόμου τα της τιμής πωλήσεως των εφημερίδων, είτε να εξουσιοδοτήσει για αυτό το λόγο την κανονιστικώς δρώσα διοίκηση με ειδική διάταξη, που να θεσπίζει τις προϋποθέσεις, τους όρους ή τα κριτήρια καθορισμού της τιμής πώλησης των εφημερίδων. Βέβαια, το νομοθετικό αυτό μέτρο θα πρέπει να αποβλέπει πράγματι στην προάσπιση της ελευθερίας του τύπου.

Τέλος, η ελευθερία τύπου περιλαμβάνει και την ελευθερία ασκήσεως επαγγελματιών τύπου. Στην ελευθερία αυτή αντίκεινται διοικητικές άδειες για την άσκηση του δημοσιογραφικού επαγγέλματος, καθώς επίσης και διατάξεις που εγκαθιδρύουν «κλειστό επάγγελμα». Που επιβάλλουν δηλαδή ή επιτρέπουν την απασχόληση σε ορισμένο επάγγελμα μόνο των μελών ενός σωματείου και την απόλυση όλων όσων δεν είναι ή παύουν να είναι μέλη του σωματείου αυτού. Ασυμβίβαστη είναι και η υποχρεωτική οργάνωση σε επαγγελματικές οργανώσεις των δημοσιογράφων. Την ελευθερία ασκήσεως του δημοσιογραφικού επαγγέλματος περιορίζει σημαντικά το ίδιο το Σύνταγμα στο άρθρο 14 παρ. 6. Οι διατάξεις αυτές που κατάγονται από το Σύνταγμα του 1952, αποτελούν δραστικό περιορισμό του εκδοτικού και δημοσιογραφικού επαγγέλματος. Δεν καταργήθηκαν όμως κατά την αναθεώρηση του 1986, ούτε κατά την αναθεώρηση του 2001. Πάντως μέχρι σήμερα, οι διατάξεις αυτές δεν εφαρμόστηκαν.

¹³ βλ., άρθρο 14 παρ. 3 υποπαρ. 2 Συντ.

¹⁴ ΣτΕ 2787/1980, ΤοΣ 1981, 675 και ΣτΕ 4129/1980, ΤοΣ 1981, 681

¹⁵ Παραράς Π, Σύνταγμα 1975- Corpus I, άρθρα 1-50, Εκδόσεις Σάκκουλα 1982, Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 217

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΦΟΡΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ.

Φορείς ή υποκείμενα της ελευθερίας του τύπου είναι μόνο ιδιώτες, είτε επιδιώκουν κέρδος, είτε όχι. Αποκλείονται δηλαδή, το κράτος και όλοι οι άλλοι φορείς δημόσιας εξουσίας, γιατί η ελευθερία του τύπου, όπως και κάθε ατομική ελευθερία δεν είναι δικαίωμα του κράτους, αλλά δικαίωμα έναντι του κράτους και των άλλων φορέων δημόσιας εξουσίας. Η άσκηση της δημοκρατικής λειτουργίας του τύπου προϋποθέτει μάλιστα ιδιωτικό και όχι κρατικό τύπο¹⁶. Φυσικά, δεν απαγορεύεται η έκδοση εφημερίδων ή περιοδικών από την κυβέρνηση ή δημόσιους οργανισμούς, αλλά δεν αποτελεί άσκηση της προστατευόμενης από το άρθρο 14 του Συντάγματος ελευθερίας του τύπου. Συνεπώς, φορέας μπορεί να είναι κάθε φυσικό πρόσωπο, δηλαδή, όσοι ασκούν επάγγελμα σχετικό με τον τύπο και οι αναγνώστες. Επίσης, φορείς της ελευθερίας του τύπου είναι και οι ανήλικοι, αλλά μόνο έναντι του κράτους και όχι και κατά των γονέων τους που μπορούν στα πλαίσια της άσκησης της γονικής μέριμνας να απαγορεύσουν την ανάγνωση κάποιου εντύπου. Δεν είναι επίσης αντισυνταγματικές οι απαγορεύσεις που προϋποθέτουν την δικαιοπρακτική ικανότητα για την έκδοση εντύπου ή απαγορεύουν την πώληση σε ανηλίκους. Όσον αφορά τις περιπτώσεις όπου οι δραστηριότητες του τύπου ασκούνται και από νομικό πρόσωπο (π.χ ανώνυμη εταιρία ή ιδιωτικό ίδρυμα), πρέπει να αναφέρουμε ότι στο ισχύον Σύνταγμα ο κοινός νομοθέτης αναφέρεται και σε νομικά πρόσωπα ως εκδότες εφημερίδων, χωρίς να παραβαίνει συνταγματική απαγόρευση. Ωστόσο, για να μην υπάρχει κίνδυνος να αποφευχθεί η ανάληψη ποινικής ή αστικής ευθύνης, ο νόμος μπορεί να ορίζει ότι, ανεξάρτητα από την ιδιότητα του ιδιοκτήτη του εντύπου ως νομικού προσώπου, πρέπει να ορίζονται ως αστικώς και ποινικώς υπεύθυνοι του εντύπου φυσικά πρόσωπα που διαμένουν μόνιμα στην Ελλάδα.

Σχετικά με τους αλλοδαπούς, πρέπει να πούμε ότι ο νόμος δεν μπορεί να τους περιορίσει το δικαίωμα εκδόσεως εντύπου. Εξάλλου κάτι τέτοιο θα ερχόταν σε σύγκρουση με το ευρωπαϊκό κοινοτικό δίκαιο, που απαγορεύει καταρχήν κάθε διάκριση σε βάρος των υπηκόων των άλλων κρατών μελών λόγω της ιθαγένειάς τους. Παρόλα αυτά, είναι συνταγματικός ο περιορισμός που απαιτεί ότι ο αστικώς ή ποινικώς υπεύθυνος πρέπει να διαμένει μόνιμα στην Ελλάδα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ.

A) Γενικοί.

Δεδομένου ότι η ελευθερία του τύπου δεν συνιστά αυτοσκοπό, η προστασία της δεν πρέπει να συνεπάγεται χωρίς άλλο την θυσία άλλων έννομων αγαθών. Σύμφωνα με το άρθρο 14 παρ.1, η ελευθερία του τύπου υπάγεται στον γενικό περιορισμό της τηρήσεως των νόμων του κράτους. Οι νόμοι του κράτους αποτελούν, συνεπώς, το γενικό νομικό πλαίσιο, μέσα στο

¹⁶ Δαγτόγλου Π, Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα Α', 2^η Αναθεωρημένη έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα 2005, Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 602

οποίο αναπτύσσει τη δραστηριότητα του ο τύπος. Ως νόμοι του κράτους, υπό την έννοια του άρθρου 14 παρ.1 θεωρούνται οι τυπικοί νόμοι γενικού περιεχομένου, που αφορούν έννομα αγαθά εν γένει. Οι γενικοί περιορισμοί που θέτουν οι νόμοι του κράτους ως όριο της ελευθεροτυπίας πρέπει, στη συγκεκριμένη περίπτωση, να είναι αναγκαίοι και πρόσφοροι και να μην θίγουν τον πυρήνα του ατομικού δικαιώματος της ελευθερίας του τύπου. Το άρθρο 10 της Συμβάσεως της Ρώμης, (ΕΣΔΑ) παρέχει το όριο, το οποίο δεν επιτρέπεται να υπερβεί ο εσωτερικός νομοθέτης θεσπίζοντας περιορισμούς άλλους από αυτούς που προβλέπει η Σύμβαση, Οι περιορισμοί τους οποίους προβλέπει το άρθρο 10 παρ.2 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης την δικαιωμάτων του ανθρώπου αφορούν την προστασία που παρέχει η σύμβαση, αλλά όχι την συνταγματική προστασία την οποία αφήνουν άθικτη. Ενώ λοιπόν νόμος δεν μπορεί να θεσπίσει περιορισμούς που υπερβαίνουν εκείνους που επιτρέπει το άρθρο 10 της Συμβάσεως, δεν μπορεί πάντως ούτε τέτοιους περιορισμούς να εισαγάγει, αν δεν επιτρέπονται συγχρόνως και από το άρθρο 14 του Συντάγματος. Δηλαδή το άρθρο 10 της Συμβάσεως μπορεί να διευρύνει, αλλά όχι να συστέλλει την συνταγματική προστασία του τύπου. Ωστόσο η νομολογία των οργάνων της Συμβάσεως έχει από μακρού θέσει τις βάσεις της ερμηνείας των διατάξεων του άρθρου 10 με την ευκαιρία αμφισβητήσεων που συνδέονται προς τα όρια της ελευθερίας του τύπου, και συνεχώς διευκρινίζει ή διευρύνει το πεδίο εφαρμογής τους¹⁷.

Είναι αναγκαία η διάκριση σε γενικούς και ειδικούς περιορισμούς, καθώς και η αναφορά ότι, οι περιορισμοί της ελευθερίας του τύπου ισχύουν μόνο για την παραγωγή και διάδοση, όχι όμως για την προμήθεια και ανάγνωση του εντύπου, που είναι πάντοτε και ανεξάρτητα από το περιεχόμενο ελεύθερη. Γενικοί περιορισμοί είναι εκείνοι, στους οποίους υπάγεται κάθε έκφραση και διάδοση γνώμης ή πληροφορίας με οποιονδήποτε τρόπο. Η επιλογή του τύπου ως μέσου εκφράσεως, δεν απαλλάσσει από την υποχρέωση κάθε πολίτη να υπακούσει στους γενικούς νόμους της χώρας του. Νόμοι του κράτους είναι μόνο οι προσωπικά και αντικειμενικά γενικοί νόμοι, εκείνοι δηλαδή που δεν στρέφονται κατά ορισμένου προσώπου, ούτε κατά ορισμένης γνώμης. Είναι εκείνοι που είναι αναγκαίοι και πρόσφοροι σε μια δημοκρατική κοινωνία για την προστασία του συγκρουόμενου με την ελευθερία του τύπου έννομου αγαθού και οι λιγότερο επαχθείς σε σχέση με το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα. Η παρεχόμενη προς τα κράτη δυνατότητα να επιβάλουν περιορισμούς στην άσκηση ορισμένων δικαιωμάτων σε εξαιρετικές περιπτώσεις ελέγχεται με βάση την αρχή της αναλογικότητας και όλα τα υποχρεωτικά κείμενα περιέχουν και διατάξεις που απαγορεύουν την καταχρηστική άσκηση των δικαιωμάτων. Η απαγόρευση απευθύνεται τόσο προς τα κράτη, όσο και προς τα άτομα. Πάντως, οι γενικοί περιορισμοί, δεν μπορούν να προσβάλλουν στη συγκεκριμένη περίπτωση τον απαραβίαστο πυρήνα της ελευθερίας του τύπου. Ειδικώς για τα εγκλήματα κατά της τιμής, το άρθρο 367 ΠΚ περιέχει μια διάταξη που αποτρέπει την εφαρμογή των άρθρων 361 επ. ΠΚ κατά τρόπο που παραβιάζει τον πυρήνα της ελευθερίας του τύπου, αν γίνεται χάριν προστασίας δικαιώματος ή άλλου δεδικαιολογημένου ενδιαφέροντος¹⁸. Δεν αρκεί όμως η αντικειμενική

¹⁷ Ρούκουνας Ε, Διεθνής Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Βιβλιοπωλείο της Εστίας 1995, Αθήνα, σελ. 184

¹⁸ ΑΠ 167/2000, ΕΦ ΑΘ 1740/2001, ΠΠΡ ΠΕΙΡ 4100/2002, ΑΠ 854/2002

διαφύλαξη του ενδιαφέροντος, αλλά πρέπει και υποκειμενικά να υφίσταται στο δράστη ο σκοπός διαφύλαξης του ενδιαφέροντος. Ορθότερο θα ήταν βέβαια, ειδικά για τα αδικήματα του τύπου το αντικειμενικό κίνητρο, γιατί αφενός η απόδειξη ενός τέτοιου κινήτρου είναι στην πράξη δυσχερέστατη και αφετέρου, γιατί η θεσμική εγγύηση την οποία κατοχυρώνει το άρθρο 14, είναι εξ' ορισμού αντικειμενική και όχι υποκειμενική. Αυτό δεν σημαίνει ότι ο τύπος μπορεί να επικαλείται την εξαίρεση του άρθρου 367 παρ. 2 ΠΚ και όταν επιδιώκει ποινικώς επιλήψιμους σκοπούς. Ιδιαίτερη θέση, μεταξύ των περιορισμών καταλαμβάνει το δικαίωμα του ιδιωτικού βίου, το οποίο θα αναλύσουμε περαιτέρω. Επίσης, ο τύπος δεν μπορεί κατ' αρχάς να δημοσιεύσει την εικόνα ενός προσώπου χωρίς την άδεια του τελευταίου, γιατί το δικαίωμα της προσωπικότητας περιλαμβάνει και το δικαίωμα επί της ίδιας εικόνας, με εξαίρεση τα λεγόμενα πρόσωπα της σύγχρονης ιστορίας.

B) Ειδικοί.

Από τον συνδυασμό των παρ. 1 και 2 του άρθρου 14 Συντ συνεπάγεται ότι η ελευθερία του τύπου, παρά το γεγονός ότι δεν διατυπώνεται ειδικά για αυτήν επιφύλαξη του νόμου, υπάγεται και αυτή στην ρήτρα της τήρησης των νόμων, της παρ. 1 του άρθρου 14. Η απουσία όμως επιφύλαξης του νόμου στην παρ.2 σημαίνει ότι δεν μπορούν να επιβληθούν νομοθετικά ειδικοί περιορισμοί της ελευθερίας του τύπου, πέρα από όσους επιβάλλονται γενικά στην ελευθερία της έκφρασης με κάθε άλλο τρόπο. Τέτοιοι ειδικοί περιορισμοί μπορούν να επιβληθούν μόνο με συνταγματικές διατάξεις, όπως είναι αυτές των παραγράφων 5 επ. του άρθρου 14 Συντ. Αξιοσημείωτο είναι ότι ο αναθεωρητικός νομοθέτης του 2001 ενίσχυσε τους ειδικούς περιορισμούς των παραγράφων 5, 7 και 9 του άρθρου 14 και επιπλέον επέκτεινε την εφαρμογή τους πέρα από τον τύπο και στα ηλεκτρονικά μέσα ενημέρωσης¹⁹. Πρέπει πάντως να παρατηρηθεί ότι οι ειδικοί περιορισμοί δεν ισχύουν για τα έντυπα που είναι συγχρόνως κατά κύριο λόγο έργα τέχνης ή επιστήμης, γιατί η προστασία της τέχνης και της επιστήμης από το άρθρο 16 παρ.1 του Συντάγματος δεν υπόκειται σε ειδικούς περιορισμούς. Ορισμένοι ειδικοί περιορισμοί ισχύουν απευθείας από το Σύνταγμα, μέσα πάντως στα σύμφωνα με το Σύνταγμα ειδικά, άρα ουσιαστικά και διαδικαστικά πλαίσια του νόμου²⁰. Άλλοι, αντιθέτως, εισάγονται από τον νομοθέτη κατ' εξουσιοδότηση του Συντάγματος.

Η σπουδαιότερη ομάδα ειδικών περιορισμών αναφέρεται στην κατ' εξαίρεση επιτρεπόμενη κατάσχεση του εντύπου μετά την κυκλοφορία, με εντολή του εισαγγελέως στις ακόλουθες τέσσερις περιπτώσεις : α) για προσβολή της χριστιανικής και κάθε άλλης γνωστής θρησκείας. Τα παλαιότερα συντάγματα επέτρεπαν την κατάσχεση μόνο για προσβολή χριστιανικής θρησκείας. Το ισχύον όμως Σύνταγμα εξομοιώνει με τις χριστιανικές και τις άλλες «γνωστές θρησκείες», επιτρέποντας την κατάσχεση σε περίπτωση προσβολής τους, β) για προσβολή του προσώπου του Προέδρου της Δημοκρατίας. Όχι και προσβολή των μελών της οικογένειας του

¹⁹ Χρυσόγονος Κ, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 2^η Αναθεωρημένη έκδοση Εκδόσεις Σάκκουλα, 2002 σελ. 289

²⁰ βλ. άρθρο 14 παρ. 3 υποπαρ, 2 στοίχ, δ (κατά τας υπο του νόμου οριζόμενας περιπτώσεις), παρ. 6 εδ. 1 (ως νόμος ορίζει), παρ. 7 Συντ. (ως νόμος ορίζει).

ΠτΔ. Η προσβολή πρέπει να αφορά το πρόσωπο και όχι το αξίωμα, δηλαδή να προσβάλλεται η τιμή του συγκεκριμένου φορέα του αξιώματος, γ) για δημοσίευμα που αποκαλύπτει πληροφορίες σχετικές με την σύνθεση, τον εξοπλισμό και την διάταξη των ενόπλων δυνάμεων ή την οχύρωση της χώρας ή που αποβλέπει στην βίαιη ανατροπή του πολιτεύματος ή στρέφεται κατά της εδαφικής ακεραιότητας του κράτους. Η περίπτωση αυτή είναι ευρύτερη από εκείνη του Συντάγματος του 1952, επειδή περιλαμβάνει και πληροφορίες σχετικές με την σύνθεση, τον εξοπλισμό και την διάταξη των ενόπλων δυνάμεων της Χώρας, δ) για άσεμνα δημοσιεύματα που προσβάλλουν την δημόσια αιδώς, στις περιπτώσεις που ορίζει ο νόμος. Τα άσεμνα δημοσιεύματα περιγράφονται από τα άρθρα 29-30 του Ν. 5060/1931, για να χωρέσει όμως κατάσχεση πρέπει η προσβολή της δημόσιας αιδούς να είναι καταφανής. Όλες τις περιπτώσεις αυτές που επιτρέπεται η κατάσχεση μετά την κυκλοφορία, το Σύνταγμα τις αναφέρει περιοριστικά, ώστε να μην μπορούν με νόμο να προστεθούν και άλλες σε αυτές²¹.

Κατά την παρ. 7 του άρθρου 14, τα αδικήματα του τύπου είναι αυτόφωρα. Αυτό σημαίνει ότι τα αδικήματα του τύπου, ανεξάρτητα από τον χρόνο τέλεσης τους, υπόκεινται στους κανόνες της συνοπτικής διαδικασίας των αυτοφώρων εγκλημάτων. Πρακτικές συνέπειες αυτού είναι ότι η σύλληψη και προφυλάκιση του δράστη δεν προϋποθέτει ένταλμα, η προανάκριση δεν είναι αναγκαία και πάντως μπορεί να γίνει και χωρίς παραγγελία, καθώς και ότι ο κατηγορούμενος μπορεί να στερηθεί ορισμένων δικαιωμάτων του, εκτός από το δικαίωμα παραστάσεως με τον συνήγορο του και ότι ακολουθείται η ειδική διαδικασία του αυτοφώρου. Η παρ. 5 όπως ισχύει μετά την αναθεώρηση του 2001, καθιερώνει πλέον ευθέως συνταγματικό δικαίωμα του θιγομένου από ανακριβή, υβριστικά ή δυσφημιστικά δημοσιεύματα ή εκπομπές να απαντήσει και αντίστοιχη υποχρέωση του μέσου ενημέρωσης (έντυπης ή μη) να φιλοξενήσει την απάντηση ή και να επανορθώσει. Ωστόσο σε πολλές περιπτώσεις το δικαίωμα απάντησης δεν αρκεί για να δώσει λύση στο πρόβλημα των προσβολών της προσωπικότητας και των παραβιάσεων του ιδιωτικού βίου από τα μέσα ενημέρωσης, αφού οι εντυπώσεις έχουν ήδη δημιουργηθεί στο κοινό. Συνεπώς είναι επιβεβλημένη η παράλληλη πρόβλεψη διαδικασιών καταλογισμού πρωτίστως αστικής και δευτερευόντως ποινικής ευθύνης σε βάρος των μέσων ενημέρωσης, η κίνηση των οποίων θα πρέπει να θεωρηθεί ότι είναι ανεξάρτητη από την άσκηση του δικαιώματος απάντησης, αφού το τελευταίο, δεν είναι από μόνο του επαρκές, ώστε να προστατευθούν τα δικαιώματα του ατόμου έναντι των μέσων. Σχετικές ρυθμίσεις περιέχονται από τις γενικές διατάξεις των άρθρων 57 και 914 επ. ΑΚ, στους ν.1981 και 2243/1994 για τον τύπο και στο άρθρο 4 ν. 2328/1995 για την ραδιοτηλεόραση. Κατά το άρθρο 14 παρ. 8 νόμος ορίζει τις προϋποθέσεις και τα προσόντα ασκήσεως του δημοσιογραφικού επαγγέλματος. Τέτοιος νόμος δεν έχει εκδοθεί και άρα δεν υπάρχει κανένας περιορισμός.

---

²¹ Γεωργακόπουλος Κ, Επιτομή Συνταγματικού Δικαίου, Εκδόσεις Σάκκουλα 2001, σελ, 54

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: Η ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΟ ΑΠΑΡΑΒΙΑΣΤΟ ΑΥΤΗΣ.

Α) Ορισμός.

Ο ιδιωτικός βίος είναι μια από τις εκφάνσεις της προσωπικότητας που απολαμβάνουν ιδιαίτερης συνταγματικής κατοχύρωσης. Όπως γίνεται σήμερα δεκτό στα περισσότερα ευρωπαϊκά δίκαια, η προστασία της προσωπικότητας καταλαμβάνει τα διάφορα συνδεδεμένα με το πρόσωπο αγαθά, όπως τιμή, ιδιωτική ζωή, σφαίρα του απορρήτου, σωματική και ψυχική ακεραιότητα, υγεία κλπ. Αντικείμενο της ιδιωτικού δικαίου προστασίας της προσωπικότητας αποτελούν επίσης, οι αναγνωρισμένες από το Σύνταγμα ελευθερίες του ανθρώπου, όπως η ελεύθερη άσκηση θρησκευτικής, πολιτικής, οικονομικής δραστηριότητας. Το δικαίωμα της προσωπικότητας θεωρείται «δικαίωμα πλαίσιο» στο οποίο περιλαμβάνονται, αφενός εκφάνσεις που συνθέτουν την αξία του ανθρώπου, αποτελώντας αναπόσπαστα στοιχεία της ανθρωπίνης ιδιότητας και αφετέρου συντελεστές καθοριστικούς της ατομικότητας του προσώπου. Η αξία του ανθρώπου είναι αγαθό μη δεκτικό σταθμίσεως με άλλα συμφέροντα. Αποτελεί τον απαραβίαστο πυρήνα του δικαιώματος της προσωπικότητας, όπως αυτός προσδιορίζεται από τη συνταγματική επιταγή του άρθρου 2 παρ. 1 (έμμεση τριτενέργεια). Γύρω από τον πυρήνα αυτό κινούνται τα άλλα έννομα αγαθά της προσωπικότητας, τα οποία είναι καταρχάς απαραβίαστα, ενδέχεται όμως να υποχωρήσουν, εάν συγκρουσθούν με άλλο υπέρτερο αγαθό το οποίο αναγορεύεται από την έννομη τάξη σε λόγο που δικαιολογεί την επέμβαση ή που αίρει τον παράνομο χαρακτήρα της παραβιάσεως²². Χαρακτηριστικό, λοιπόν, του δικαιώματος επί του ιδιωτικού βίου είναι ότι, ενώ πηγάζει από το δικαίωμα πλαίσιο της προσωπικότητας, περιλαμβάνει και αυτό μια σειρά εννόμων αγαθών, τα οποία, σε άλλες έννομες τάξεις, ανάγονται σε αυτοτελή δικαιώματα, όπως το δικαίωμα της ανωνυμίας ή το δικαίωμα της εξωτερικής εικόνας ζωής²³.

Κατά το άρθρο 9 παρ. 1 εδ. 2 του Συντάγματος «η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου είναι απαραβίαστος». Η διάταξη αυτή καλύπτει όλες τις πλευρές της ιδιωτικής σφαίρας, εκτός από το άσυλο της κατοικίας και την ελευθερία της επικοινωνίας αφενός και την ελευθερία της θρησκευτικής συνειδήσεως αφετέρου, που κατοχυρώνονται από ειδικές διατάξεις. Το παρόν δικαίωμα είναι ευρύτερο από το άσυλο της κατοικίας γιατί δεν περιορίζεται στην είσοδο στην κατοικία, αλλά απαγορεύει και άλλες παραβιάσεις, π.χ την οπτικοακουστική κατασκόπευση ή την δημιουργία θορύβου ή την παροχή πληροφοριών που αφορούν αδικαιολόγητα την ιδιωτική σφαίρα. Ως ιδιωτική και οικογενειακή ζωή κατά την έννοια του άρθρου 9 παρ. 1 του Συντάγματος θα μπορούσε να θεωρηθεί μια γενικά παραδεκτή, σύμφωνα με τις επικρατούσες κοινωνικές αντιλήψεις «σφαίρα του απορρήτου» του ατόμου, όπως π.χ η ερωτική του ζωή, σωματικά ελαττώματα ή προβλήματα της υγείας του, ενδοοικογενειακές έριδες κλπ²⁴. Η έκταση της παραπάνω σφαίρας είναι δυνατό να διευρυνθεί ή μειωθεί κατά περίπτωση, ανάλογα με τη βούληση του

²² Καράκωστας Γ, Προσωπικότητα και τύπος, Εκδόσεις Σάκκουλα 2000, Αθήνα – Κομοτηνή, σελ 51

²³ Καράκωστας Γ. Προστασία της ιδιωτικότητας στην Κοινωνία της Πληροφορίας, ΔιΜΕΕ 1/2004- Έτος 1^ο σελ. 54

²⁴ Μιχαηλίδης –Νουάρος. Το απαραβίαστο του ιδιωτικού βίου και η ελευθερία του τύπου, ΤοΣ 1983, σελ. 379-380

ίδιου του ενδιαφερομένου, υπό την προϋπόθεση ότι έτσι δεν προσβάλλονται άλλα συνταγματικά προστατευόμενα αγαθά ή δικαιώματα τρίτων. Αντίθετα δεν φαίνεται ορθό να υπαχθεί στην «οικογενειακή και ιδιωτική ζωή» κατά το Σύνταγμα ο ευρύτερος κύκλος των θεμάτων προσωπικού χαρακτήρα, των οποίων η ρύθμιση κατά τις κοινωνικές αντιλήψεις και τη βούληση του ενδιαφερομένου ανήκει στον ίδιο και απαγορεύεται η ανάμιξη τρίτων χωρίς τη συναίνεση του. Τέτοια είναι π.χ η ρύθμιση του ατομικού ή οικογενειακού προϋπολογισμού, ο τρόπος διαβίωσης, οι σχέσεις με συγγενείς και φίλους κλπ. Τα θέματα αυτά θα μπορούσαν να θεωρηθούν ότι υπάγονται στην έννοια της προσωπικότητας κατά το άρθρο 5 παρ. 1 Συντ., αφού ενυπάρχει πάντως σε αυτά και μια διάσταση συμμετοχής στην κοινωνική ζωή.

Η ιδιωτική ζωή, αντιπαρατάσσεται στη δημόσια ζωή, δηλαδή στην κοινωνική ή επαγγελματική ζωή στον βαθμό που συμπεριλαμβάνει τις σχέσεις του ατόμου με ανοιχτό καταρχήν κύκλο προσώπων ή αποσκοπεί να επηρεάσει τα κοινά ή δημόσια πράγματα. Ιδιωτική ζωή αντιθέτως είναι εκείνη που περιορίζεται στο ίδιο το άτομο, την οικογένεια και τον στενό κύκλο των φίλων και γνωστών του. Ιδιωτική ζωή σε σύγκριση με την οικογενειακή ζωή είναι η ατομική ζωή, η ζωή δηλαδή του ατόμου καθεαυτό σε σύγκριση με τη ζωή του ατόμου ως μέλους οικογενείας. Συχνά όμως η έννοια της ιδιωτικής ζωής συμπεριλαμβάνει και την οικογενειακή. Γενικά μπορούμε να πούμε ότι σφαίρα του ιδιωτικού βίου είναι ο χώρος που αυτοπροσδιορίζει κάθε άτομο, προκειμένου να ασκεί μέσα σε αυτόν τις προσωπικές και οικογενειακές του δραστηριότητες απερίσπαστο από παρεμβάσεις και παρενοχλήσεις τρίτων. Ο χώρος αυτός εκτείνεται μεταξύ του ευρύτερου πλαισίου της κοινωνικής και επαγγελματικής ζωής ενός προσώπου και του απόρρητου χώρου της αυστηρά προσωπικής ζωής. Η έκταση του ιδιωτικού βίου συγκαθορίζεται από τις τρέχουσες κοινωνικές αντιλήψεις στο συγκεκριμένο χρόνο και στο συγκεκριμένο πεδίο δράσης, αφού ληφθεί υπόψη η θέση του ενδιαφερομένου προσώπου στον κοινωνικό περίγυρο. Ο προσδιορισμός λοιπόν του ιδιωτικού βίου είναι αποτέλεσμα διττής διαδικασίας: του αυτοπροσδιορισμού από το φορέα του δικαιώματος και ενός αντικειμενικού καθορισμού βάσει σταθερών κριτηρίων, όπως οι κρατούσες κοινωνικές αντιλήψεις. Ο χώρος στον οποίο συγκλίνουν ο αυτοπροσδιορισμός και ο αντικειμενικός καθορισμός του ιδιωτικού βίου, αποτελεί το αντικείμενο του δικαιώματος του ιδιωτικού βίου.

Από την αρχή του απαραβίαστου της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, απορρέουν δικαιώματα που έχουν αμυντική και προστατευτική διάσταση. Το κράτος υποχρεούται όχι μόνο να μην παραβιάζει το ίδιο, αλλά να φροντίζει για το απαραβίαστο, να προστατεύει δηλαδή την ιδιωτική και οικογενειακή ζωή από απειλές άλλων. Η απόλυτη, *erga omnes* ενέργεια της αρχής του απαραβίαστου της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής προκύπτει και από αυτήν την ίδια την λεκτική διατύπωση της διάταξης²⁵. Η διακήρυξη του απαραβίαστου της ιδιωτικής ζωής σημαίνει ότι στη ζωή καθενός ανθρώπου υπάρχει ένας πυρήνας στον οποίο κυριαρχεί αυτός μόνος και στον οποίο δεν μπορεί να διεισδύσει το κράτος. Όρια και περιεχόμενο της ιδιωτικής του ζωής καθορίζει καταρχάς μόνο του κάθε άτομο. Πρόκειται λοιπόν για απαγόρευση της δημοσιοποίησης της ζωής του ανθρώπου. Απαγορεύεται επομένως

²⁵ Δημητρόπουλος Α. Συνταγματικά Δικαιώματα, Γ΄ Έκδοση 2004 Αθήνα, σελ. 207

κάθε κρατική παρέμβαση που επιφέρει την αναγκαστική συμβίωση ή συστέγαση, την αναγκαστική διαμόρφωση της ιδιωτικής ζωής, την οπτικοακουστική παρακολούθηση, την υποχρέωση του ατόμου να αποκαλύπτει στοιχεία της ιδιωτικής ζωής, την χρήση μεθόδου ή συσκευών που εκβιάζουν την αποκάλυψη, παρά τη θέληση του ατόμου, στοιχείων της ιδιωτικής του ζωής. Όσον αφορά το απαραβίαστο της οικογενειακής ζωής, σημαίνει ότι κάθε άνθρωπος έχει το ατομικό δικαίωμα να δημιουργήσει οικογένεια και να διαμορφώσει ανενόχλητα τη ζωή του στο πλαίσιο της. Το δικαίωμα αυτό καθώς και το δικαίωμα γάμου, κατοχυρώνονται ρητά στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και το Διεθνές Σύμφωνο ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων, που έχουν νομική δεσμευτικότητα στην Ελλάδα²⁶.

B) Θεμελίωση του δικαιώματος.

Το συγκεκριμένο δικαίωμα θεμελιώνεται κυρίως στο άρθρο 2 παρ. 1 και 9 παρ. 1 του Συντάγματος που καθιερώνουν την προστασία της αξίας του ανθρώπου και το απαραβίαστο της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, στο άρθρο 19 του Συντάγματος με το οποίο προστατεύεται το απόρρητο των επιστολών και της ελεύθερης ανταπόκρισης και επικοινωνίας, καθώς και στο άρθρο 93 παρ.2 του Συντάγματος που επιτρέπει εξαίρεση από την αρχή της δημοσιότητας των δικαστηρίων όταν συντρέχουν ειδικοί λόγοι για την προστασία του ιδιωτικού ή οικογενειακού βίου των διαδίκων. Σε διεθνές επίπεδο, για την προστασία του ιδιωτικού βίου, μεριμνά η νομικά μη δεσμευτική Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου που υιοθετήθηκε από την Γενική Συνέλευση των Η.Ε, την 10.12.1948. Το άρθρο 12 ορίζει ότι «κανείς δεν επιτρέπεται να υποστεί αυθαίρετες επεμβάσεις στην ιδιωτική του ζωή, την οικογένεια, την κατοικία ή την αλληλογραφία του. Καθένας έχει το δικαίωμα να τον προστατεύουν οι νόμοι από επεμβάσεις και προσβολές αυτού του είδους²⁷». Το πρότυπο του άρθρου 12, ακολούθησε η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, η οποία υπογράφηκε στη Ρώμη το 1950 από τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης και με βάση το άρθρο 28 παρ. 1 του Συντάγματος έχει υπερνομοθετική ισχύ. Το δικαίωμα της ιδιωτικής ζωής κατοχυρώνεται στο άρθρο 8²⁸, το οποίο προστατεύει τέσσερις κύκλους δικαιωμάτων που εκφράζονται με τις αυτόνομες έννοιες, αντίστοιχα του ιδιωτικού βίου, του οικογενειακού βίου, της κατοικίας και τις αλληλογραφίας. Ο ιδιωτικός βίος (Private Life), δεν συγγέεται απαραίτητα με την έννοια της Privacy –του δικαιώματος να ζεις όπως επιθυμείς χωρίς η ζωή σου να υπόκειται σε δημοσιότητα. Η έννοια του ιδιωτικού βίου είναι ευρύτερη και καλύπτει επίσης το δικαίωμα δημιουργίας και αναπτύξεως σχέσεων με άλλους ανθρώπους, ακόμη και χωρισμού ενός

²⁶ Άρθρα 12 ΕΣΔΑ, 23 παρ.2 ΔΣΑΚΔ.

²⁷ Μαυριά Κ- Παντελή Α. Συνταγματικά Κείμενα ελληνικά και ξένα, Εκδόσεις Σάκκουλα 1990, Αθήνα- Κομοτηνή, σελ. 840

²⁸ Άρθρο 8 ΕΣΔΑ: «κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στο σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής του ζωής, της κατοικίας του και των ανταποκρίσεων του. Δεν επιτρέπεται να υπάρξει επέμβαση δημόσιας αρχής κατά την άσκηση του δικαιώματος αυτού, παρά μόνο εάν η επέμβαση αυτή προβλέπεται από το νόμο και αποτελεί μέτρο το οποίο, σε μια δημοκρατική κοινωνία, είναι αναγκαίο για την εθνική ασφάλεια, τη δημόσια ασφάλεια, την οικονομική ευημερία της χώρας, την προστασία της τάξεως και την πρόληψη ποινικών αδικημάτων, την προστασία της υγείας ή της ηθικής καθώς και των δικαιωμάτων και ελευθεριών των άλλων.»

ζεύγους. Περιλαμβάνει τις επαγγελματικές δραστηριότητες και τους επαγγελματικούς χώρους.

Επίσης ο ιδιωτικός βίος κατοχυρώνεται και στο Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα που υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Η.Ε στην Νέα Υόρκη την 16.12.1966 (κυρώθηκε από την Ελλάδα με τον ν.2462/1997) και ορίζει στο άρθρο 17 ότι «κανείς δεν υπόκειται σε αυθαίρετες ή παράνομες παρενοχλήσεις της ιδιωτικής του ζωής, της οικογένειας, της κατοικίας ή της αλληλογραφίας του, ούτε σε παράνομες προσβολές της τιμής και της υπόληψης του. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα προστασίας από το νόμο έναντι τέτοιων παρενοχλήσεων ή προσβολών». Βέβαια, εκτός από τον ιδιωτικό βίο, στα κείμενα των διεθνών αυτών συμβάσεων, προστατεύονται η ελευθερία εκφράσεως και η ελευθερία αναζήτησης πληροφοριών. Δηλαδή, αφενός κατοχυρώνουν το απαραβίαστο της ιδιωτικής ζωής και αφετέρου, προβλέπουν δυνατότητες περιορισμού του για την προστασία δικαιωμάτων άλλων εισάγοντας έτσι την ανάγκη στάθμισης των συγκρουόμενων συμφερόντων και πρακτικής εναρμόνισης, σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, του δικαιώματος της προσωπικότητας και της ελευθερίας έκφρασης.

Γ) Φορείς του δικαιώματος και περιορισμοί αυτού.

Φορείς του δικαιώματος είναι μόνο φυσικά πρόσωπα, όπως προκύπτει από την διατύπωση της διατάξεως (η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου είναι απαραβίαστος). Εξάλλου τα νομικά πρόσωπα δεν έχουν ιδιωτική ζωή και ασφαλώς ούτε και οικογενειακή. Το απαραβίαστο της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής το απολαμβάνουν όχι μόνο ο Έλληνας πολίτης, αλλά και οι αλλοδαποί. Η διάταξη αυτή προστατεύει τον ιδιώτη από προσβολές από την πλευρά των φορέων της κρατικής εξουσίας, ενώ από τις προσβολές των άλλων ιδιωτών, προστατεύεται από ποινικές και αστικές διατάξεις που προβλέπουν και κυρώσεις στην περίπτωση παραβιάσεως τους. Φυσικά οποιαδήποτε σύμβαση με την οποία κάποιο πρόσωπο παραιτείται από το απαραβίαστο της ιδιωτικής και οικογενειακής του ζωής προς όφελος άλλου προσώπου, θα αντέβαινε στα χρηστά ήθη και θα ήταν άκυρη²⁹.

Το άρθρο 9 Συντ. δεν προβλέπει κανένα περιορισμό του απαραβίαστου της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, παρά μόνο του ασύλου της κατοικίας. Αντίθετα, το άρθρο 19 Συντ. προβλέπει περιορισμούς υπέρ της δικαστικής αρχής. Το δικαίωμα της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής μπορεί να συγκρουστεί κυρίως με την ελευθερία του τύπου, με συνέπεια την ανάγκη να περιοριστεί το ένα από τα δύο δικαιώματα. Η εφαρμογή ή όχι των διατάξεων περί προστασίας της προσωπικότητας από επεμβάσεις του τύπου κρίνεται βάσει του αποτελέσματος της σταθμίσεως των δύο αντιτιθέμενων έννομων αγαθών ή συμφερόντων, της προστασίας της προσωπικότητας και της ελευθερίας του τύπου. Το θέμα είναι με ποιο τρόπο θα πραγματοποιηθεί η στάθμιση. Επίσης μπορεί να υπάρξει σύγκρουση με τη συνταγματική αρχή

²⁹ Δαγτόγλου Π, Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα Α' Εκδόσεις Σάκκουλα 2005 Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 396-397

της δημοσιότητας των δικαστικών συνεδριάσεων, στην οποία το Σύνταγμα δίνει το προβάδισμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ.

Α) Ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας και ελευθερία του τύπου στο πεδίο του αστικού δικαίου.

Η ιδιωτική σφαίρα του ατόμου αποτελεί συστατικό μέρος της προσωπικότητας του. Όταν η σφαίρα αυτή δεν γίνεται σεβαστή, εμποδίζεται η ανάπτυξη της προσωπικότητας και σε ακραίες περιπτώσεις κινδυνεύει η ίδια η πνευματική υγεία του ανθρώπου. Χωρίς ιδιωτική σφαίρα το άτομο χάνει την ατομικότητα του και μετατρέπεται σε ανώνυμο και άβουλο ποσοστό του συνόλου. Ιδιαίτερα στη σύγχρονη κοινωνία ο ιδιωτικός βίος εκτίθεται σε απειλές που ολοένα αυξάνονται. Οι κοινωνικές ανακατατάξεις και οι τεχνολογικές μεταβολές είχαν αντίκτυπο στις σχέσεις ανάμεσα σε δύο συνταγματικά κατοχυρωμένες αξίες: την ελευθερία του τύπου και την αξία του ανθρώπου. Η διαρκώς αυξανόμενη τεχνολογική δυνατότητα διεισδύσεως στην ιδιωτική σφαίρα τρίτων χωρίς την θέληση ή καν την γνώμη τους, καθώς και ο κίνδυνος που προέρχεται από την καταχρηστική χρησιμοποίηση των πληροφοριών που συσσωρεύονται στα διάφορα συστήματα ηλεκτρονικών υπολογιστών, απειλούν την ιδιωτική σφαίρα του ανθρώπου. Η σχέση μεταξύ ελευθερίας του τύπου και προσωπικότητας γίνεται συνειδητή, μόνο αν λάβουμε υπόψη το σύνολο των δραστηριοτήτων του τύπου. Είναι αμφίβολο αν υπάρχει εκδήλωση της ζωής του ανθρώπου που να μην έρχεται σε επαφή με τον τύπο: πολιτική, οικονομία, τέχνες, θρησκεία, αθλητισμός, κοινωνική ζωή, προσφορά αγαθών και διαφήμιση, αποτελούν τομείς για τους οποίους ο τύπος μεταδίδει ειδήσεις και εκφέρει γνώμη και κρίσεις. Στη δημοσιότητα έρχονται όχι μόνο πολιτικά γεγονότα, αλλά κάθε συμβάν για το οποίο υπάρχει ενδιαφέρον του κοινωνικού συνόλου, το οποίο καλείται να ικανοποιήσει ο τύπος μέσω της διαδόσεως ειδήσεων, κρίσεων, πληροφοριών και εικόνων³⁰.

Όσο κινδυνεύει η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή από παρακολούθηση και κατασκόπευση εκ μέρους της κρατικής εξουσίας, τουλάχιστον άλλο τόσο, ίσως και περισσότερο κινδυνεύει από παρακολούθηση και κατασκόπευση εκ μέρους ιδιωτών, ο καθένας από τους οποίους μπορεί να έχει τα δικά του κίνητρα. Εξάλλου το ίδιο το Σύνταγμα δεν διακρίνει μεταξύ παραβίασης της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής από την κρατική εξουσία ή από αλλού. Ορθά επομένως υποστηρίζεται στη θεωρία ότι το συνταγματικό δικαίωμα ιδιωτικού βίου αναπτύσσεται από τη φύση της διάταξης αυτής άμεση τριτενέργεια και υποχρεώνει το νομοθέτη να λάβει όλα τα μέτρα για την προστασία του ατόμου από τους κινδύνους που απειλούν σήμερα το απόρρητο του ιδιωτικού βίου μέσω της χρήσης των νέων τεχνολογικών μέσων, αδιάφορο ποιος είναι ο χρήστης των μέσων αυτών. Αντίστοιχα φορέας του δικαιώματος είναι κάθε φυσικό πρόσωπο³¹. Ωστόσο, η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας εισχωρεί στο πεδίο του ιδιωτικού δικαίου, μέσω κυρίως από τις γενικές ρήτρες και τις αόριστες νομικές έννοιες του ιδιωτικού δικαίου, οι οποίες είναι επιδεκτικές ερμηνείας και έχουν ανάγκη πληρώσεως από τις αρχές που

³⁰ Καράκωστας Γ. Προσωπικότητα και Τύπος, Εκδόσεις Σάκκουλα 2000 Αθήνα-Κομοτηνή, σελ. 22

³¹ Χρυσόγονος Κ. Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Εκδόσεις Σάκκουλα 1998, σελ. 210

καθιερώνουν τα ατομικά δικαιώματα. Με την πλήρωση των διατάξεων αυτών, τα ατομικά δικαιώματα μεταλλάσσονται σε έννομα αγαθά του ιδιωτικού δικαίου και επενεργούν έμμεσα και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών. Ειδικότερα, η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας (άρθρο 5 παρ.1 του Συντάγματος), όπως και οι συνταγματικές αρχές των άρθρων 2 παρ. 1 (σεβασμός και προστασία της αξίας του ανθρώπου), 7 παρ.2 (απαγόρευση προσβολής της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας), 9 παρ.1 (προστασία του ασύλου και της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής³²) και 19 (απαραβίαστο του απορρήτου των επιστολών και της ελεύθερης ανταπόκρισης ή επικοινωνίας), επενεργούν έμμεσα στις σχέσεις ιδιωτικού δικαίου μέσω του πλέγματος των διατάξεων για την προστασία της προσωπικότητας και κυρίως μέσω της ΑΚ 57, κατοχυρώνοντας με συνταγματική ισχύ την προστασία των αγαθών της προσωπικότητας³³. Κατά τρόπο έμμεσο τριτενεργεί στο ιδιωτικό δίκαιο και η συνταγματική ελευθερία του τύπου. Εισέρχεται μέσω της έννοιας του δικαιολογημένου συμφέροντος (άρθρο 367 ΠΚ), της ενασκήσεως δικαιώματος ή εκπληρώσεως καθήκοντος που επιβάλλεται από το νόμο (άρθρο 20 ΠΚ), και των διατάξεων περί καταστάσεως ανάγκης (άρθρο 25 ΠΚ), και θεμελιώνει λόγο άρσης του παράνομου χαρακτήρα της προσβολής της προσωπικότητας. Με τον τρόπο αυτό η ελευθερία του τύπου επηρεάζει στο χώρο του αστικού δικαίου την εφαρμογή των διατάξεων για την προστασία της προσωπικότητας, υπό την έννοια ότι το δικαιολογημένο ενδιαφέρον ή συμφέρον οδηγεί σε περιορισμό της προστασίας του προσώπου, όπου και όταν η ελευθερία του τύπου επιβάλλει, μετά από ad hoc στάθμιση συμφερόντων, την υποχώρηση του αγαθού της προσωπικότητας χάριν εξυπηρετήσεως των σκοπών και της αποστολής του τύπου.

B) Ιδιωτική ζωή και τύπος. Σύγκρουση ή συμβίωση;

Η διαπλοκή τύπου και προσωπικότητας εμφανίζει ιδιαίτερο νομικό και πραγματικό ενδιαφέρον. Όπως όλα τα δικαιώματα, έτσι και η ελευθερία του τύπου υπόκειται σε γενικούς περιορισμούς, δεν μπορεί δηλαδή να ασκείται κατά προσβολή των δικαιωμάτων των άλλων. Στα δικαιώματα αυτά ανήκει και το δικαίωμα της προσωπικότητας. Η άσκηση της ελευθερίας του τύπου δεν απαλλάσσει από την υποχρέωση σεβασμού της προσωπικότητας³⁴. Από την μία πλευρά έχουμε το έννομο αγαθό της ιδιωτικής ζωής, το οποίο, όπως

³² Δαγτόγλου Π, Τύπος και Σύνταγμα, 1989, σελ. 94 επ. και το αναθεωρημένο άρθρο 25 παρ. 1 Σ.

³³ «Στην προσωπικότητα περιλαμβάνονται όλα τα αγαθά, τα οποία είναι αναποσπαστως συνδεδεμένα με το πρόσωπο και ανήκουν σε αυτό ως τέτοιο, δηλαδή ως όν που έχει σωματική, ψυχική, πνευματική και κοινωνική ατομικότητα. Πέρα από τη γενική διάταξη του ΑΚ 57 που προστατεύει την προσωπικότητα, παράλληλα υπάρχουν και άλλες ειδικές διατάξεις. Τέτοιες είναι οι ΑΚ 920, 921, 932 τα της εξ' αδικήματος ευθύνης σε ορισμένες περιπτώσεις, οι ΑΚ 588, 660, 662, 663, 666 που αφορούν ειδικώς την προστασία της υγείας, καθώς και οι ΑΚ 58 και 60 που προστατεύουν το δικαίωμα επί του ονόματος και το δικαίωμα επί των προϊόντων της διανοίας αντιστοίχως, τα οποία αποτελούν εκδηλώσεις της προσωπικότητας. Είναι σαφές ότι δεν είναι δυνατή η εξαντλητική απαρίθμηση των αγαθών, τα οποία απαρτίζουν το περιεχόμενο του δικαιώματος επί της προσωπικότητας. Η χρησιμότητα όμως του δικαιώματος αυτού συνίσταται ακριβώς στο ότι είναι δυνατόν να συμπεριληφθούν και νέοι τομείς της προσωπικότητας, των οποίων την προστασία καθιστά επιβεβλημένη η εξέλιξη της ζωής και των σύγχρονων τεχνικών μέσων. Πρέπει να σημειώσουμε, ότι τα προστατευόμενα σχετικά αγαθά δεν αποτελούν αυτοτελή δικαιώματα, αλλά είναι εκδηλώσεις, ακτίνες του ενιαίου, αυτοτελούς δικαιώματος της προσωπικότητας». Βλ. Γεωργιάδης- Σταθόπουλος, Ερμηνεία του Αστικού Κώδικα, Εκδόσεις Σάκκουλα, σελ. 99

³⁴ Δημητρόπουλος Α. Συνταγματικά Δικαιώματα, Γ' Έκδοση 2004 Αθήνα, σελ. 279

προαναφέραμε προστατεύεται από το ίδιο το Σύνταγμα, από τις διεθνείς διακηρύξεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου, από το άρθρο 57 ΑΚ (σε επίπεδο απλού νόμου), επίσης σε επίπεδο κοινού νόμου από το άρθρο 366 ΠΚ και από την άλλη πλευρά την ελευθερία του τύπου που επίσης προστατεύεται από το Σύνταγμα και από διεθνείς συμβάσεις. Το έννομο αγαθό του ιδιωτικού βίου προσβάλλεται κάθε φορά που με το δημοσίευμα έρχονται στη δημοσιότητα στοιχεία της ιδιωτικής ζωής ενός προσώπου, χωρίς τη συναίνεση³⁵ του θιγόμενου προσώπου. Ωστόσο, το κοινό έχει αξίωση ενημερώσεως, που δεν κατοχυρώνεται βέβαια ρητώς στο Σύνταγμα, αλλά χωρίς την οποία το κοινό δεν μπορεί να ασκήσει εύκολα και υπεύθυνα το κατοχυρωμένο από το άρθρο 5 παρ. 1 δικαίωμα συμμετοχής του στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας ή το επίσης κατοχυρωμένο από το Σύνταγμα εκλογικό του δικαίωμα. Στο πλαίσιο του δικαιώματος ενημερώσεως του κοινού, έχει ο τύπος δικαίωμα πληροφόρησης του κοινού.

Η σύγκρουση αυτή μεταξύ του ατομικού δικαιώματος της ιδιωτικής σφαίρας και του δημοσίου συμφέροντος της ενημερώσεως του κοινού, μπορεί να λυθεί μόνο με μια στάθμιση των δύο εννόμων αγαθών. Ωστόσο, δεν αναφερόμαστε σε μια γενική και αφηρημένη στάθμιση, η οποία δεν είναι κατ' αρχάς δυνατή, γιατί κανένα από τα δύο συγκρουόμενα αγαθά δεν είναι υπέρτερο ή υποδεέστερο του άλλου, Μόνο σε επίπεδο κάποιας εξειδικεύσεως των δύο έννομων αγαθών είναι δυνατή η στάθμιση, αν και συχνά δεν είναι εύκολη. Συνήθως το ερώτημα που μας απασχολεί, είναι αν ο βαθμός της συγκεκριμένης προσβολής της ιδιωτικής σφαίρας είναι ανάλογος προς το προστατευόμενο στη συγκεκριμένη περίπτωση δημόσιο συμφέρον της ενημερώσεως του κοινού ή αν, αντιθέτως, η προσβολή είναι επαχθέστερη του αναγκαίου μέτρου³⁶. Καθίσταται σαφές, ότι για να δοθεί απάντηση σε αυτό το ερώτημα, είναι αναγκαία η εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας. Ο βαθμός της συγκεκριμένης προσβολής της ιδιωτικής σφαίρας πρέπει να είναι ανάλογος με το προστατευτέο στη συγκεκριμένη περίπτωση δημόσιο συμφέρον. Βέβαια σε μια δημοκρατική και φιλελεύθερη κοινωνία, η αρχή της δημοσιότητας επιβάλλει τη δημοσιότητα της πολιτικής ζωής, με συνέπεια ο πολιτικός βίος να είναι πάντα δημόσιος. Όμως από την άλλη πλευρά, ουδέποτε σε μια δημοκρατική κοινωνία δεν δημοσιοποιείται πλήρως η ιδιωτική ζωή, ούτε καταργείται η δημοσιότητα της κοινωνικής ζωής. Υπάρχει πάντα ένας απαραβίαστος πυρήνας της ιδιωτικής ζωής, που καθορίζεται από την ίδια την αξιοπρέπεια του ανθρώπου και προηγείται του οποιουδήποτε ενδιαφέροντος του κοινού, και από την άλλη πλευρά υπάρχει το ενδιαφέρον του κοινού για την ιδιωτική ζωή διάφορων ατόμων, το οποίο ως ορισμένο βαθμό είναι δικαιολογημένο. Η κατάσταση αυτή είναι μεταβλητή, γιατί όσο προβάλλει κανείς τον εαυτό του στην δημόσια ζωή, τόσο περισσότερο οφείλει να ανέχεται την αποκάλυψη της ιδιωτικής του ζωής και την άσκηση εντονότερης δημόσιας κριτικής, αλλά πάντα με απρόσβλητο τον πυρήνα της ενδόμυχης ζωής.

Γίνεται, λοιπόν, αντιληπτό, ότι οι προσβολές του ιδιωτικού βίου, οι επεμβάσεις με τις οποίες παραβιάζονται τα όρια της προσωπικής και

³⁵ Η συναίνεση αποτελεί μαζί με την έγκριση τις δυο μορφές συγκατάθεσης που ρυθμίζονται στις ΑΚ 236 επ.

³⁶ Δαγτόγλου Π, Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα Α' Εκδόσεις Σάκκουλα 2005, σελ 430

αποκλειόμενης από τη δημοσιότητα πλευράς του βίου, όπως η συστηματική παρακολούθηση, η υποκλοπή ιδιωτικών συζητήσεων μέσω τεχνικών εγκαταστάσεων κάθε είδους, η μυστική φωτογράφιση σε ιδιωτικούς χώρους, η αποκάλυψη πτυχών της ιδιωτικής ζωής από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, πρέπει να οριοθετηθούν απέναντι στο έννομο αγαθό της ιδιωτικής ζωής. Η οριοθέτηση αυτή επιτυγχάνεται σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση με το συγκερασμό υποκειμενικών και αντικειμενικών κριτηρίων. Η έκταση της αξιώσεως σεβασμού της προσωπικότητας καθορίζεται κυρίως από τον ίδιο το φορέα του δικαιώματος στον οποίο επαφίεται η περιχάραξη της κοινωνικής του παρουσίας. Ωστόσο η εξουσία αυτή του αυτοπροσδιορισμού, δεν είναι απεριόριστη, αλλά υπόκειται σε ορισμένους περιορισμούς που απορρέουν από τις τρέχουσες κοινωνικές αντιλήψεις στο συγκεκριμένο χρόνο και στο συγκεκριμένο κοινωνικό πεδίο δράσεως αφού ληφθεί υπόψη η θέση του ενδιαφερόμενου προσώπου στον κοινωνικό περίγυρο.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η προστασία της προσωπικότητας δεν συνιστά απλώς ένα όπλο άμυνας εναντίον των καταχρήσεων από την πλευρά της πολιτικής εξουσίας, αλλά αποτελεί μέσο διαφύλαξης της ακεραιότητας του ατόμου από τους πολυποίκιλους κινδύνους της κοινωνικής συμβίωσης. Οι απειλές στις οποίες εκτίθεται στη σύγχρονη κοινωνία είναι ιδιαίτερα αυξημένες και η προστασία αυτής επιβεβλημένη. Η ένταση της τριβής μεταξύ της ελευθερίας του τύπου και της προσωπικότητας, η οποία καθίσταται συνειδητή από το σύνολο των δραστηριοτήτων του τύπου, οδηγούν στην ανάγκη μιας εξειδικευμένης κατά περίπτωση στάθμισης των δύο εννόμων αγαθών, μέσω της εφαρμογής της αρχής της αναλογικότητας. Η στάθμιση αυτή μπορεί να οδηγήσει είτε στην επικράτηση της ελευθερίας του τύπου στο χώρο του δικαίου της προσωπικότητας είτε, αντίθετα, στον περιορισμό της ελευθερίας του τύπου υπέρ του δικαιώματος της προσωπικότητας. Από την μια πλευρά η ιδιωτική σφαίρα του ατόμου, η οποία όταν δεν γίνεται σεβαστή εμποδίζεται η ανάπτυξη της προσωπικότητας, και από την άλλη η ελευθερία του τύπου ως επιμέρους μορφή εκδήλωσης της ελευθερίας της έκφρασης, μας οδηγούν τελικά στο συμπέρασμα ότι πρόκειται για δύο κύκλους, οι οποίοι σε μια δημοκρατική κοινωνία είναι επάλληλοι³⁷.

---

³⁷ Δαγτόγλου Π, Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα Α' Εκδόσεις Σάκκουλα 2005, σελ. 431

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ Χ., Νέες διαστάσεις των θεμελιωδών δικαιωμάτων, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2001

ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΣ Κ., Επιτομή Συνταγματικού Δικαίου, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2001

ΔΑΓΤΟΓΛΟΥ Π.Δ., Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα. Αθήνα-Κομοτηνή 1991

ΔΑΓΤΟΓΛΟΥ Π.Δ., Τύπος και Σύνταγμα 1989

ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ Π., Συνταγματικά Δικαιώματα, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος III, 1^η εκδ. Αθήνα 2004

ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ Ι., Προστασία της ιδιωτικότητας στην κοινωνία της πληροφορίας, ΔιΜΕΕ 1/2004 Έτος 1^ο

ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ Ι., Προσωπικότητα και Τύπος, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2000

ΚΟΝΤΑΞΗ Α.Κ., Τύπος και Δίκαιο, 1989

ΚΡΙΠΠΑ Γ.Η., Δίκαιον του τύπου, τ.Α' 1970 τ.Β' 1975

ΚΡΙΠΠΑ Γ.Η., Η ελευθερία του τύπου. Αθήνα 1972

ΜΑΥΡΙΑΣ Κ., - ΠΑΝΤΕΛΗΣ Α., Συνταγματικά κείμενα ελληνικά και ξένα, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1990

ΜΑΥΡΙΑΣ Κ., Το συνταγματικό δικαίωμα ιδιωτικού βίου, 1982

ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ-ΝΟΥΑΡΟΣ Γ., Το απαραβίαστο του ιδιωτικού βίου και η ελευθερία του τύπου, ΤοΣ 1983

ΠΑΡΑΡΑΣ Π., Σύνταγμα 1975-Corpus I, άρθρα 1-50, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1982

ΡΟΥΚΟΥΝΑΣ Ε., Διεθνής Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Βιβλιοπωλείο της Εστίας, Αθήνα 1995

ΦΙΛΙΑ Β., Το συνταγματικό δικαίωμα της ελευθεροτυπίας, Αθήνα 1966

ΧΡΥΣΟΓΟΝΟΣ Κ., Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 2^η Αναθεωρημένη έκδοση, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 2002

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΚ: Αστικός Κώδικας

ΑΠ: Άρειος Πάγος

ΔΣΑΠΔ: Διεθνές Σύμφωνο Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων

ΕΣΔΑ: Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

ΕφΑθ: Εφετείο Αθηνών

ΗΕ: Ηνωμένα Έθνη

ΟΔΔΑ: Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

ΠΚ: Ποινικός Κώδικας

ΠτΔ: Πρόεδρος της Δημοκρατίας

Σ: Σύνταγμα

ΣΤΕ: Συμβούλιο της Επικρατείας

